

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Adres redactie: ds H. Amelink, Lekdijk 82 b, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Rotterdamse Rijweg 174, Rotterdam-8

H. DE JONG — AMSTERDAM

ADVENT - II

De zoon van Abraham

Matth. 1:1

... Jezus Christus, ... de zoon van Abraham, — zo heet Jezus in de eerste zin van het Nieuwe Testament. Wanneer onze Heiland bij deze naam genoemd wordt, schuift het historisch perspectief zodanig ineen, dat we de vele tussenschakels tussen Hem en vader Abraham even mogen vergeten en Zijn naam voor een ogenblik in de plaats van die van Izak mogen zetten. Dit nodigt ons uit, in het oude Genesis-verhaal (hfst. 21 : 1-7) Izak's geboortegeschiedenis nog eens over te lezen. We merken dan, dat ze trekken van het kerstverhaal draagt.

Genesis 21 begint met een opmerkelijke zin. De HERE bezocht Sara, zoals Hij gezegd had, en de HERE deed aan Sara, zoals Hij gesproken had. We hebben in deze zin een bijbelse stijlfiguur voor ons, die wij regelmatig tegenkomen in de dichtelijke boeken, maar die in de verhalende gedeelten een grote zeldzaamheid is. Ik bedoel de uit twee delen samengestelde zin, waarin één gedachte op tweeërlei wijze onder woorden is gebracht. Om een willekeurig voorbeeld uit het Spreukenboek te noemen: 'Bewaar, mijn zoon, het gebod van uw vader en verwerp de onderwijzing van uw moeder niet' (6 : 20). Deze dichtelijke, rustig in- en uitademende zin markeert een feestelijke pauze in de Genesis-geschiedenis, die overigens gekenmerkt wordt door

een sterke, voorwaartse drang. Het is alsof de woorden hier een kring maken en een rondedans uitvoeren ter gelegenheid van het heugelijke feit van de lang verwachte geboorte van de zoon van Abraham.

Maar waarom wordt nu in deze dubbele zin twee keer Sara genoemd? Wat een pracht-gelegenheid, hier beide ouders te vermelden! Als volgt: 'De HERE bezocht Abraham zoals Hij gezegd had en de HERE deed aan Sara, zoals Hij gesproken had'. Vader en moeder over de beide stukken van de zin verdeeld, als bij de Spreuken. Maar dat gebeurt hier niet. Op deze wijze valt op Sara onevenredig veel licht. En van hier uit vallen opeens meer dingen op. 'En Sara werd zwanger...' — gaat 't in vers 2 verder. Een tamelijk stereotype zin in het verhaal van Genesis. Maar waarom ontbreekt het even stereotype: 'en Abraham had gemeenschap met zijn vrouw'? Zoals het er nu staat, is de ontvangenis en de geboorte van het kind een zaak tussen de HERE en Sara geweest. En waarom wordt in dit kleine stukje tekst tot vier keer toe van Abraham in de derde naamval gesproken: áán Abraham werd een zoon geboren? Zo is hij in het verhaal meer ontvanger dan verwekker. En nog zijn onze vragen niet op. Waarom worden er op het eind, in de verzen 6 en 7

twee woorden van Sara overgeleverd? Waarom komen de vader en de moeder niet beide aan het woord? Had Abraham dan niets te zeggen op dit hoogtepunt van zijn leven?

Al deze gegevens wijzen in één richting. Abraham blijft hier op de achtergrond als de Jozef uit de evangeliën. 'Het kind en zijn moeder' (Matth. 1 : 13, 14) krijgen de hoofdaandacht. Ja, twee keer wordt van Abraham een initiatief genoemd. Hij geeft zijn zoon de naam Izak en hij besnijdt hem ten achtsten dage. Maar wat de naamgeving betreft was hij gebonden aan de naam, die God zelf genoemd had (17 : 19) en wat de besnijdenis betreft, hij verrichtte die 'zoals God hem geboden had' (vs 4). Oorspronkelijk was de aartsvader dus in geen van beide optredens. Zomin als Jozef, die aan het Kind de naam Jezus geeft.

We hebben hier een voorspel van de maagdelijke geboorte. Aan Abraham wordt de zoon geboren. Op zijn vaderlijk aandeel kan geen nadruk vallen. Het is er wel, bij Abraham, maar de heilige verteller vindt het niet belangrijk. De belofte vervullen is Gods werk, niet die van de wil des vleses en de wil des mans. (Joh. 1 : 13). Abraham moet terugtreden. Laat alle mannelijke potentie zich dat voor gezegd houden. Of die zich nu uit in het provoceren of in het produceren, in het vaderschap of in het vakmanschap, zij brengt het Koninkrijk niet te voorschijn.

Maar is er dan geen gevaar, dat het de Sara's naar het hoofd stijgt? Brengt het moederschap het Koninkrijk dan wel? Het moederschap is de duidelijkste gestalte van het ontvangen, het krijgen. Als dan ook de moeder roemt, opschept, kan tegen haar vooral

gezegd worden: 'wat hebt gij, dat gij niet ontvangen hebt? En indien gij het dan ontvangen hebt, wat beroemt gij u, alsof gij het niet ontvangen hadt?' (1 Cor. 4 : 7). Als de moeder des Heren dat vergeet, krijgt ze van haar Zoon te horen: vrouw, wat heb Ik met u te doen? (Joh. 2 : 4). Zo'n scherp woord is noch tegen Abraham, noch tegen Jozef gesproken.

Wij mensen, mannen en vrouwen, zijn bij alle verschillen hierin één, dat wij, wat Jezus Christus en zijn rijk betreft, van de gave leven. Wij behoeven onszelf niet waar te maken (vroeger zeiden ze: te rechtvaardigen). Wij zijn waar gemaakt. En zo verwachten wij Christus' advent.

IN DIT NUMMER

Pagina 361

Drs H. de Jong,
De zoon van Abraham
Advent II

Pagina 362

Ds H. Amelink,
Na het convent

Pagina 364-365

D. W. L. Milo,
Another Scottish Cocktail

Dra J. L. van Essen,
Op zoek naar de zin van
de geschiedenis (1)

Pagina 366

Prof. C. Veenhof,
Persschouw

H. AMELINK — LANGERAK

Na het convent

Het was een afspraak in de redactie om zo min mogelijk te schrijven over de zaken die op het convent aan de orde zouden komen. Zo min mogelijk, omdat het natuurlijk niet altijd vol te houden was.

Het was ook afspraak om ná het convent wel in te gaan op de verschillende standpunten t.a.v. zaken die onder ons verschil hebben.

Het eerste deel van de afspraak was gemaakt om te voorkomen dat via een blad enige poging zou gedaan worden om vrije gemeenten van Jezus Christus op een ongeoorloofde manier te beïnvloeden. Vroeger was het maar al te vaak zo dat je van te voren wist wat die en die er van dacht, omdat hij nu eenmaal een blad ter beschikking had. Het tweede deel van de afspraak was gemaakt om daarna niet te vervallen in tijdsloos schrijven, wat betreft het kerkelijk leven. Dat zou op de duur niet vol te houden zijn en zou het blad ook minder leesbaar maken.

Ik heb de vergadering van het convent niet bijgewoond. Het is me dus mogelijk erover te schrijven zonder beïnvloed te zijn door de sfeer van de vergadering of iets dergelijks. Mijn informatie komen uit kranten en uit gesprekken met enkele mensen, die er wel geweest zijn.

☆☆☆

Het belangrijkste lijkt me wel dat onze gemeenten in grote meerderheid gekozen hebben voor een kerkverband. Hoe dat moet, moet kennelijk nog verder uitgewerkt worden. Maar de principe-beslissing is genomen.

Het lijkt me een goede beslissing. Met alle respect en begrip voor het standpunt van hen die liever een andere beslissing zouden zien genomen, lijkt me dit vooral daarom een goede beslissing omdat het een echte oecumenische beslissing is. Oecumenisch in de goede zin van het woord.

Als het goed is dan kijken we verder dan de organisatie van ons kleine verband. We hebben een taak tegenover elkaar. We hebben een taak tegenover degenen, die ons uitgestoten hebben. We hebben een taak tegenover de Christelijke Gereformeerde Kerken en zo zouden er meer groepen te noemen zijn. En in een door de kerken samen te voeren gesprek heb je een visitekaartje nodig. Anderen moeten weten waar ze met ons aan toe zijn.

Ze moeten het ook goed kunnen weten. Ze moeten weten dat we ons aan de Schrift en belijdenis wensen te houden. Ze moeten ook weten dat we na onze uitstoting geen „nieuw zaakje voor ons” zijn begonnen, ook niet wat betreft de regels voor het kerkelijk samenleven en het onderling toezicht dat we op elkaar naar de Schrift hebben uit te oefenen, juist wat onze binding aan de H. Schrift betreft. Dat maakt het spreken met elkaar en het zoeken van kerkelijke eenheid met allen, die

de Here in onverderfelijke liefhebben, alleen maar makkelijker. De image die we hebben van „ze doen maar” en „ze zijn bezig uiteen te vallen” kan zo doorbroken worden.

De D.K.O. is een zeer oude gereformeerde traditie. Het feit van de ouderdom kan een nadeel zijn, kan ook een oorzaak zijn tot grondige herziening, maar is geen argument om een K.O. maar af te schaffen. Evenmin als misbruik aan de Schrift of misbruik van de belijdenis argumenten zijn tegen Schrift en belijdenis. De Here heeft de gemeenten in dit land na de Reformatie op een bepaalde weg gezet. Er moet wel een heel dringende reden zijn om van die weg af te wijken.

☆☆☆

Ik kan me de angst van de tegenstanders van een verband met een K.O. overigens heel goed voorstellen. Er is vooral met de K.O. zo veel geknoeid dat je echt wel met een bord voor je hoofd moet lopen om die angst niet te kunnen begrijpen. Maar de zonde zit bijna nooit in de zaken op zich zelf, maar in de mensen. Het is daarom niet mogelijk de zonde weg te organiseren. Of je nu een K.O. hebt of niet. Trouwens: de praktijk in andere landen waar men veel zogenaamde „vrije kerken” kent, bewijst wel dat men in het samenleven in die kerken niet minder moeite heeft. Ik ben haast geneigd om te zeggen: eerder meer. Een deskundig onderzoek op dit gebied in andere landen zou wel op zijn plaats zijn en waarschijnlijk voor ons zeer verhelderend werken. Juist omdat ik zelf veel moeite ondervonden heb van het misbruik van de K.O. kan ik me de angst goed voorstellen en durf ik toch te stellen: deze angst is geen goede raadgever.

Als ik goed geïnformeerd ben zijn er veel stemmen opgegaan om de gemeenten, die moeite hebben met een kerkverband en met een K.O. vooral niet los te laten. Dat lijkt

me nu een zaak van een goede Schriftuurlijke tolerantie. Hoe dat in de praktijk allemaal geregeld moet worden kan ik ook niet overzien. Maar vanuit de liefde van Christus moet het mogelijk zijn.

☆☆☆

Ik weet niet of op de conventsvergadering het argument van de sterken en de zwakken is gebruikt. Ik kan me voorstellen dat die gemeenten die van mening zijn dat een kerkverband met een K.O. de „anderen” tot de zwakken rekenen. Maar dan leert de Schrift toch heel duidelijk rekening te houden met die zwakken. En in het omgekeerde geval gaat dezelfde redenering op. Dit zijn geen zaken die ons principieel verdeeld mogen houden. Als men zich tot de sterken rekent, dan is er alle reden met de moeite van de zwakken rekening te houden.

☆☆☆

Dankbaar ben ik voor de eer die toegezwaard is aan de Commissie voor de Opleiding en met name aan het adres van drs H. de Jong. (Hij heeft dit artikel van te voren niet gelezen.)

Drs De Jong en — vóór zijn auto-ongeluk — prof. Veenhof hebben zich **in opdracht van de kerken** en onder leiding van de genoemde Commissie al enkele jaren intensief met de opleiding van de toekomstige predikanten bezig gehouden. En het Convent ging gaarne accoord met de verdere uitbreiding en intensivering van deze „begeleiding” van onze theologische studenten. Wie wel eens wat geïnformeerd heeft en bij prof. Veenhof en bij drs De Jong, weet dat zij veel werk voor de studenten verzet hebben en verzetten en ook hoe zeer dat door de studenten gewaardeerd wordt. Deze laatste informatie heb ik van studenten.

De Commissie handhaafde het „Apeldoorn-advies”, vanwege de Schriftgetrouwheid van het werk

in Apeldoorn. De Commissie — alle zaken grijpen in elkaar — wees ook af alle pogingen om te komen tot een eigen opleiding, o.a. „om niet in een onnodig isolement te komen t.a.v. andere kerken”. De vele contacten die „van onderaf” tot stand zijn gekomen met de Chr. Gereformeerde Kerken zijn een verblijdende zaak. Waar een zegen in zit, laten we het niet verderven. Ook hier geldt weer: het werkelijk concreet oecumenisch bezig zijn. We dienen het Evangelie ook voor te leven. In alle ootmoed die ons past. Maar ook met alle verwachting, die we daarbij hebben mogen.

Het zal ons als gemeenten van de Here Jezus Christus geen slechte naam bezorgen, als uit het wandelen in de goede werken, die God bereid heeft, moge blijken dat we alleen van de Heer willen zijn.

Over het contact met de Christelijke Gereformeerde Kerken moet nog nader gesproken worden op 21 december a.s. De beslissing om het werk van de Commissie voor de opleiding te continuëren zal bij de Christelijke Gereformeerde Kerken niet slecht vallen, dunkt me.

Het is niet te hopen dat een eventuele volgende conventsvergadering andersoortige beslissingen gaat nemen.

Er is al zo veel verdeeldheid onder de christenen. Misschien is er nu toch wel een wolkje als een mans hand te zien, dat het mogelijk maakt, die het ook weer eens tot een hereniging komt, na zo veel scheuringen sedert de Afscheiding.

Zo lopen we ook in de pas van het verlangen naar een werkelijk Réveil, dat bij zo veel christenen leeft. In de wetenschap dat we hetzelfde doel nastreven en in dezelfde verwachting leven, mogen we misschien een kleine bijdrage leveren tot de kerkelijke eenheid van wat men pleegt te noemen de Gereformeerde Gezindte.

Z. G. VAN OENE - ZWOLLE

Waar gaan we heen?

(2 - slot)

■ De tekenen

Toch heeft de HERE ons niet onkundig gelaten. Want er is een bepaalde tijd en een bepaalde orde van gebeurtenissen vastgesteld. Het goddelijk moeten bepaalt de feiten.

De gemeente kan bepaalde gebeurtenissen signaleren, opmerken. Er zijn aanwijzingen die de nabijheid van die dag aangeven. In Rom. 11 wordt ons getekend de toekomst van Israël. De volheid der heidenen moet er zijn. Dan zal gans Israël behouden worden.

De prediking van het evangelie aan alle volken en de jongste dag hangen ook samen. Ieder moet geconfronteerd worden met Christus. Ieder moet de keuze doen ten aanzien van het werk van God tot verlossing van deze we-

reld. Daar komt nog meer bij: de onrust in de volkerenwereld zal toenemen. En niet alleen de onrust. Ook zal groter worden en tot bijna onmenselijke afmetingen groeien: de wetteloosheid van de mensen.

En daarmee gepaard gaat de verschijning van de mens der zonde.

■ II Thess. 2

Daarover spreekt Paulus in de tweede brief aan Thessalonika. Hij zegt:

„Want het geheimenis der wetteloosheid is reeds in werking; wacht slechts totdat hij, die op het ogenblik nog weerhoudt, verwijderd is. Dan zal de wetteloze zich openbaren, dien de Here (Jezus) zal doden met de adem van zijn mond en machteloos zal maken door zijn verschijning als Hij komt. Daarentegen is diens komst naar de werking des satans

met allerlei krachten, tekenen en bedriegelijke wonderen en met allerlei verlokkenende ongerechtigheid voor hen die verloren gaan, omdat zij de liefde tot de waarheid niet aanvaard hebben, waardoor zij hadden kunnen behouden worden. En daarom zendt God hun een dwaling die bewerkt, dat zij de leugen geloven, opdat allen worden geoordeeld die de waarheid niet geloofd hebben, doch een welgevallen hebben gehad in de ongerechtigheid.” (II Thess. 2:7-12).

In dat vlak wordt de laatste strijd gestreden. De zonde zal zich openbaren, de wetteloosheid zich concentreren in die éne mens. Hij wordt de grote opponent van Christus, de tegen-christus, de anti-christ. Nu wordt hij nog tegengehouden door Goddelijk bevel. Nog worden de deuren van de kooi niet geopend.

Maar het mysterie het geheimenis der wetteloosheid werkt nu al. Het werkt in mensen. Daarna komt de mens der zonde: zijn komst is met leugenachtige tekenen omringd. Hij doet wonderen die de mensen op de weg van het verderf zullen laten voortgaan. Neen, die mensen zijn geen willoze slachtoffers. Want dat ze de leugen niet doorzien, komt omdat zij de liefde tot de waarheid niet hebben aangeno-

Kerkelijk Leven

men. Daarom zijn ze overgegeven aan hun eigen dwaasheid!

Toen ze eenmaal op die weg waren, toen is de kracht der dwaling er bij gekomen. Die voerde tot de consequenties.

Ze kunnen niet meer onderscheiden wat de waarheid is.

Want ze hebben de liefde tot de waarheid verworpen.

Dat is de reden, de oorzaak dat ze vallen voor zijn wonderen. (Vergelijk ook Openb. 13:11 vv en o.a. het getal van het beest: 666).

Dat is de grote afval. Die werking is nu al begonnen, zegt Paulus. Die moet U dus zoeken in de weerstand tegen het evangelie.

In het niet willen aanvaarden van wat God zegt, in het verwerpen van de liefde tot de waarheid, in het negeren van Gods Woord.

Laat U dus vandaag niet brengen op leugen-wegen.

Want dáár werkt straks naar Gods rechtvaardig oordeel de geest der dwaling.

Wij hebben toch het profetische woord dat zeer vast is.

Gij doet goed er acht op te geven. U niet door allerlei drijvers en dwaalgeesten te laten verleiden.

Dan openbaart zich steeds meer de vijandschap tegen het evangelie, de blijde boodschap van verlossing en vergeving, tegen de Christus. Die kun je zien in een duidelijke en brute vijandschap die tot vervolging leidt.

Maar die kun je ook opmerken in een geraffineerde, al of niet opzettelijk, in de verfijnde vertekening van Christus, zoals die in onze dagen plaatsvindt. Onherkenbaar vertekend wordt Christus der Schriften. Hij is niet meer de bijbelse Christus, niet meer de Koning, de Verlosser, de Verzoener, de Redder.

■ De verschijning (de paroësie)

Aan de verleiding van de mens der wetteloosheid zal de komende Christus een einde maken.

Hij zal hem verdoen met de adem van zijn mond.

Dan scheuren de hemelen, dan worden de wolken wit, ze dragen Hem die komt. Hij verschijnt in volle glorie, engelen met Hem.

Het werk wordt voltooid.

Er zijn mensen die ons willen laten geloven dat de geschiedenis langzaam, maar zeker omhooggestuwd wordt. Dat door onze menselijke inspanning een hemel op aarde werkelijkheid kan worden. Zoals de aarde en de mensen eens zijn ontstaan door eeuwenlange evolutie, ontwikkeling van lager naar hoger, zo zal ook het einde zijn: wij zullen eens de tegenstellingen overwinnen, de dood en de ziekte en de ellende zullen wij de baas worden en zo, onszelf evolverende, zal de volmaakte wereld komen.

God zegt het anders. Christus zal komen in grote majesteit op de wolken van de hemel. Ieder zal Hem zien.

Ook die Hem doorstoken hebben. De man, die de wereld oordelen zal.

De Rechter op de troon. Hij zal scheiding maken.

Geborgen zullen zijn, vrijgesproken zullen worden allen die in Hem begrepen waren, die voor Hem hebben gekniel. Maar allen die de waarheid hebben veracht, die het evangelie hebben verwor-

pen, zullen geoordeeld worden.

Het zaad der vrouw zal behouden zijn.

Paulus kent geen dieper uitdrukking om het heil te tekenen dan deze: „zo zullen wij altijd met de Here zijn.”

Daarmee mag de kerk zich troosten.

De strijd is beslecht.

Dat zegt de bijbel met de apocalyptische beelden van de Openbaring.

Dat zegt de bijbel ook met de woorden van Rom. 16:20: „De God nu des vredes zal weldra de satan onder uw voeten vertreden.”

U hoort de vervulling van Gods woord uit Gen. 3:15:

Het zaad der vrouw zal U de kop vermorzelen.

Onder uw voeten vertreden.

Dat is de voleinding.

Geweldige woorden gebruikt de bijbel voor wat er dan zal zijn:

Dan zullen wij met Christus zijn, die voor ons leed en stierf. Wij zullen met Hem leven,

met Hem heersen,

met Hem verheerlijkt worden, mede-erfgenamen zijn van Christus,

een erfdeel hebben in het licht, in het koninkrijk van Christus.

En Hij zal het rijk overgeven aan de Vader.

Dan kan de wereld weer een paradijs zijn.

Dan dragen de bergen vrede en de heuvels heilig recht.

Omdat de strijd beslecht is, zullen alle tranen gedroogd worden en zal overal vrede zijn, eindeloze vrede.

God woont bij de mensen.

■ De roeping der gemeente

Dat ligt voor ons. Dat staat voor de deur. Het is nabij.

We zien het in de tekenen.

En daarom mogen en moeten we zo leven: op weg zijn, een pelgrimerende kerk, een kerk, die aan het venster staat en uitziet over de wereld, de geesten proeft en op de wolken let.

De liefde tot de waarheid, die God ons geven wil, aannemen. Ons niet laten leiden op een weg der dwaling.

Met name onze dagen zijn vol van mensen die menen het gevonden te hebben.

Die ons nu eindelijk eens zullen vertellen wie de Christus is.

De Heiland zelf waarschuwd daar al voor. In de dagen die komen zal men roepen: Hier is de Christus. Daar is Hij. Gaat niet uit. Geloof het niet.

Geestdrijvers komen ook in onze dagen naar voren.

Als de liefde tot de waarheid taant.

Houdt de ogen open. Geloof niet iedere geest, maar beproeft ze.

Wonderlijk is het: als het N.T. over die gespannen verwachting spreekt, dat grote gebeuren, die nabije toekomst, dan klinkt direct daarachter de waschuwing. Weest nuchter en waakt!

Dat betekent: wordt vervuld met de Heilige Geest.

Weest heilig en onberispelijk.

Als uw Heer nog toeft te komen, weest dan getrouw en begint niet uw mededienstknechten te slaan en uit het huis te gooien.

Wie Hem liefhebben en verwachten zullen naast elkaar staan.

Zo worden onze harten gesterkt omdat de komst van de Here nabij is.

Weest bereid en klaar. Nooit is het weten dat de Here nabij is reden om zenuwachtig of bang te worden. Het is motief om nuchter te zijn en de gezonde leer te be-

waren. Elke dag getrouw je werk doen.

Maar de vensters opengehouden naar het Jeruzalem dat komt.

Met gescherpte ogen de wereld bezien en toch de Heer verwachten, meer dan wachters op de morgen.

„Want de tijd is kort: tenslotte, laten zij die een vrouw hebben,

zijn als zonder vrouw; die wenen, als weenden zij niet; die blijde zijn, als waren zij niet blijde; die kopen als zouden zij er niets van behouden; die van de wereld gebruik maken, als zouden zij haar niet ten einde toe gebruiken.

Want het uiterlijk van deze wereld is bezig te verdwijnen. (I Cor. 7:29-31).

Dan is alles volbracht.

Na het eerste woord: aldus werden voltooid de hemel en de aarde en al hun heer (Gen. 2:1) is er een tweede gevolgd op Golgotha, met kracht uitgeroepen: Het is volbracht. (Joh. 19:30).

Daarom zal het derde komen: het woord uit Gen. 3:15 zal volbracht worden.

Kort verslag

van de contactvergadering van de

Gereformeerde Kerken (vrijg.), gehouden op 24 november 1973 te Bunschoten-Spakenburg.

De vergadering wordt om 10.30 uur geopend door de praeses van de kerkeraad van Bunschoten-Spakenburg ds W. v. d. Linden. Hij laat zingen psalm 89:1, leest psalm 122 en gaat voor in gebed. Hij spreekt een kort openingswoord. De vergadering kiest een moderamen: ds W. v. d. Linden, voorzitter; ds H. Smit, scriba; ds Z. G. v. Oene, assessor; ds G. v. d. Brink, 2e scriba.

De pers vraagt en ontvangt toegang tot de vergadering. De voorzitter bedingt het recht van correctie ingeval van misstelling.

In behandeling komen allereerst de rapporten en voorstellen betreffende de functionering van het kerkverband. De kerkeraad van Eindhoven stelt voor om de artt. 31, 32, 33, 36 en 38 van het concept-akkoord van kerkelijk samenleven reeds in werking te stellen om zo de toestand van voortdurende besluiteloosheid te doorbreken.

Ds W. G. Visser brengt namens de Comm. Functionering Kerkverband een eindrapport ter tafel, waarin het voorstel Eindhoven wordt overgenomen. Voorgesteld worden tevens enkele uitspraken, waaronder die „dat het al of niet aanvaarden van het (een) kerkelijk akkoord geen oorzaak van breuk of verwijdering mag zijn tussen gemeenten die één zijn in geloof en belijden”. Verschillende afgevaardigden spreken hun vrees uit voor een nieuwe vastlegging op een kerkorde. Anderen dringen sterk aan op herstel van het samenleven der kerken naar de principes van de D.K.O. Weer anderen doen tussenvoorstellen. Br. J. Meulink antwoordt namens de Commissie. Hij is van mening dat nu een beslissing moet worden genomen. Vergaderingen als deze zijn niet geschikt om iets tot stand te brengen. Hij vraagt een principiële beslissing over de vraag of men verder wil gaan in de lijn, die door Eindhoven is uitgestip-

De aarde weer voor God.

De mensen voor God.

Mijn hart en leven voor God.

Weest daarom onbeweeglijk, standvastig, altijd overvloedig in het werk des Heren, omdat het niet voor niets is.

Niet ijdel.

Weest nuchter en waakt!

En bidt.

Bidt, ook dit:

Heer, duurt het lang nog voor Gij wederkomt?

Leer ons als kinderen uw komst verwachten, die op hun vingertjes de dagen en de nachten aftellen, wanneer Vader komt!

Leer ons als kinderen verwachten, Heer, uw komst, die, hoé ook in hun spel gevangen, beluisteren met een diep en sterk verlangen, de eerste stap van Vader, als Hij komt! —

(Berendien-Meijer-Schuiling)

peld. De definitieve formulering van de artt. 31, 32, 33, 36 en 38 kan later vastgesteld worden. Nadat voor- en tegenstanders nogmaals aan het woord geweest zijn, geeft de voorzitter het voorstel-Eindhoven in stemming. Zestig kerken spreken zich uit vóór dit voorstel, tien tégen, terwijl negentien kerken zich nthouden. De voorzitter wekt de kerken op om, overeenkomstig het door de Commissie voorgestelde, elkander vast te houden. De kerken zullen z.i. vooral in hun eigen regio moeten zoeken naar wegen en mogelijkheden om de gemeenschap met elkander te blijven beleven. Voor de kerken, die in de lijn van geboden in het aanvullende voorstel van de kerk van Zwolle.

Het moderamen stelt voor: 1e dat de kerken in hun vergaderingen plaatselijk en regionaal zich bezinnen op het door de Commissie ingediende rapport concept-kerk-orde; 2e dat de reacties vanuit de regionale vergadering ingediend worden bij de Commissie vóór 15 maart 1974; 3e dat de Commissie de kerken dient met een eindrapport voor 15 mei 1974; en 4e dat de kerken in landelijke vergadering te doen samenroepen door de kerkeraad van Utrecht. Aldus goedgevonden. Aan de orde komt het rapport van de Commissie Opleiding tot de Dienst des Woords. De Commissie vraagt 1e de vrijheid om de begeleiding van de studenten te mogen uitbreiden; 2e de kerken te mogen vragen om één of meer collecten om dit werk te financieren. De vergadering gaat hiermee graag accoord. Ds H. de Jong deelt mee dat nu ook ds H. Smit actief bij dit werk betrokken is. De vergadering maakt door een applaus kenbaar achter dit werk te staan. Om des tijds wille wordt de vergadering geschorst tot 15 december. De ten aanzien van de opleiding resterende voorstellen worden, evenals de rest van het agendum, aangehouden tot dat tijdstip. De kerken zullen nader bericht ontvangen over de plaats waar deze voortgezette vergadering wordt gehouden. Nadat gezongen is Ps. 95:2 en 4 gaat de assessor voor in dankgebed. Aldus gelezen en vastgesteld op de vergadering van 24 november 1973.

G. v. d. Brink, 2e scriba

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

Another Scottish Cocktail

(Nog een Schotse Cocktail)

Dit najaar bleek het noodzakelijk te zijn, nog een korte reis door Schotland te maken. En soms is noodzaak een aparte zegen in ons leven. Zoals deze minitrip, tussen twee zondagen liggende. Een zee, zo kalm als een zwembad. Geen vacatiegangers meer aan boord, geen dolle drukte. Een zacht najaarsweer, zonder regen, zonder kou; eigenlijk veel te mooi voor een land, dat aansprakelijk wordt geacht voor al onze depressies.

En overal najaarskleuren: in goud, rood, bruin, geelgroen en koper. En in alle andere kleuren. De verten in een zacht nevelwaas. De bergtoppen gesluierd. De riviertjes helder, de watervalletjes wit schuimend. En tussen een aantal zakelijke besprekingen door... een reeks van die heerlijke avontuurtjes, zoals je alleen in dat ouderwetse, romantische Schotland tegenkomt, waar de tijd lang stil stond.

Daar had een jongeman onder invloed gereden; u mag raden onder invloed waarvan. Kwam hij in de krant, met naam en voornamen, leeftijd, adres en beroep. En dat hij rechts op de weg had gereden uit pure baldadigheid; het merk en het nummer van zijn auto werden meteen voor vergetelheid behoed. En dat hij een alcoholpromillage van zoveel bleek te bezitten op zoveel afgetapte cc's bloed. En dat de sheriff, in zijn zitting van woensdag, de jonge vandaal had vermaand en veroordeeld tot een boete (penalty, weet u nog?) van zoveel pond en hem voor zoveel maanden van de weg gestuurd (banned) had! Kijk — als u zulke kleine dingen leest weet u, dat er geen erge dingen gebeuren. Vandaar.

—o—

Het is opvallend hoeveel kunstenaars in Bonnie Scotland hun inspiratie vonden. Kent u Mendelssohn's Hebriden-ouverture? Wel eens gehoord van Fingal's Höhle, oftewel Fingals Cave: enorme grot op het eilandje Staffa, waar u per boot kunt binnenvaren? Kent u iets van de dichter Robert Burns? Hij is er geliefd als bij ons de Vader des vaderlands. Kent u zijn lied „My heart is in the Highlands, my heart is not here”? Vele, vele dichters bezongen de Highlands, de Lowlands en de Islands; dat zijn de hooglanden, de lage landen en de eilanden, tesamen vormende Schotland. En al deze mensen, die zo dicht bij de onbedorven natuur leven, zijn denkers, kleine filosofen.

In een Schots huis trof ik een ingelijste, vergeelde spreuk aan de muur, met de regels:

It is easy enough to be pleasant
when life flows by like a song,
but the man worth while
is the one who will smile
when everything goes dead wrong.

U zou het zo kunnen vertalen:

Het is niet zo moeilijk om blij te zijn
als het leven vloeit als een lied.
Maar dié man is wat waard,
die zijn glimlach bewaart
als zijn leven vergaat van verdriet.

—o—

Bij een oud dametje in Balquhidder (kunt u het vinden op de kaart? Het is een der mooiste plekjes op deze aardbodem, lijkt me) werden we vriendelijk ontvangen. We mochten zelfs haar antiek zien: chippendale, queen Anne en sheraton, alles door elkaar. Niet als antiek verzameld — maar eenvoudig erfstukken uit de familie en sorry voor de gebreken van de ouderdom. Tussen de familieportretten een oude merklap, ingelijst. Dat mocht dan ook wel, want het kostbare werkstukje was 160 jaar oud. De tekst luidde:

Jesus, permit thy gracious name to stand
as the first effort of an infants hand
and whil her fingers o'er this canvas move
engage her tender heart to seek thy love
with thy dear children let her share apart
and write thy name thyself upon her heart.

Alexis Scott — RS — Edinburgh — 1814 — JS

U zou het ongeveer zo kunnen vertalen:

Jezus, sta toe dat uw naam wordt gebruikt
voor het eerste werkstukje van een kinderhand.
En als haar vingers over dit linnen gaan
wil in haar hartje liefde tot u wekken.
Laat haar bij uw lieve kinderen mogen horen
en schrijf zelf uw naam in haar hart.

Was getekend: Alexis Scott, dochtertje van R. en J. Scott. En u denkt aan de kleine Alexis, wier ogen bij kaarslicht deze minuscule steekjes hebben gewrocht. Zonder één foutje. Vijf of zes geslachten geleden. Het oude dametje vond het charmant, dat ik dit gedicht overschreef. Ze vertelde dat haar huis eeuwen oud was. Mogelijk had Rob Roy er al in gewoond, dacht ze. Trouwens ook elders werd dit dorpje genoemd als verblijfplaats van Rob Roy in zijn ballingschap. Wie was Rob Roy? Dat moet een van de middeleeuwse Schotse koningen Robert zijn geweest, die het Schotse koningshuis hebben gesticht

J. L. VAN ESSEN - RIJSWIJK

Op zoek naar de zin van de geschiedenis

Speurtochten buiten en bij het licht van Gods Woord

Reeds van oude tijden af heeft de vraag naar de zin van de geschiedenis de mens bezig gehouden. Het is een zaak waarbij iedereen betrokken is. Geboren worden, leven, sterven. Opgaan, blinken en verzinken. Dat geldt voor mensen persoonlijk, maar ook voor wereldrijken, maatschappijen, structuren en kulturen. Wat moeten we daarmee aan? Is het een altijd durende kringloop? Is er sprake van noodlot, toeval,

onontkoombare noodwendigheid? Staan de gebeurtenissen los van elkaar, of is er verband? Welke rol spelen de mensen daarbij? En is er een diepere zin in alles wat er geschied is, geschiedt en nog geschieden zal?

Ons onderzoek van enkele in de loop der eeuwen ondernomen speurtochten naar het antwoord op deze vragen zou ik willen beginnen met enkele uitspraken van de Prediker. Zijn overdenkingen zijn gezaghebbend, want zij maken deel uit van het heilig Woord van God.

1 : 2, 12 : 8: „Ijdelheid der ijdelheden, zegt de Prediker. Alles is ijdelheid”.

1 : 10. „Is er enig ding waarvan men zou kunnen zeggen: zie dat is nieuw? Het was er al in de eeuwen die voor ons geweest zijn”.
8 : 16, 17: „Toen ik mijn hart erop

zette om wijsheid te leren kennen en om de bezigheid te aanschouwen, die op aarde geschiedt, terwijl men noch bij dag noch bij nacht met zijn ogen de slaap te zien krijgt — zo zag ik, dat de mens niets kan ontdekken van het werk Gods, dat onder de zon geschiedt; want hoezeer de mens zich ook aftobt met zoeken, hij kan het niet ontdekken, en wanneer soms een wijze mocht zeggen, dat hij het weet, hij kan het niet ontdekken.”

3 : 14: „Ik heb ingezien, dat al wat God doet voor eeuwig is; daaraan kan men niet toedoen en daarvan kan men niet afdoen; en God doet het, opdat men voor Zijn aangezicht vreeze”.

9 : 2: „Alles is gelijk voor allen, eenzelfde lot treft de rechtvaardige en de goddeloze”.

8 : 12, 13: „Nochtans weet ik, dat

het de godvrezenden wel zal gaan, omdat zij voor Hem vreezen; de goddelozen daarentegen zal het niet wel gaan en hij zal zijn „levensduur niet verlengen als een schaduw, omdat hij voor God niet vreeft”.

12 : 13, 14: „Van al het gehoorde is het slotwoord: Vrees God en onderhoud Zijn geboden, want dit geldt voor alle mensen. Want God zal elke daad doen komen in het gericht over al het verborgene, hetzij goed, hetzij kwaad”.

Vooraf twee dingen hiervan moeten we goed onthouden:

1. Zo zag ik dat de mens niets kan ontdekken van het werk Gods, dat onder de zon geschiedt. Dit moet ons ootmoedig en voorzichtig maken.
2. Het slotwoord is: Vrees God en onderhoudt Zijn geboden. Dáártoe zijn wij geroepen in deze wereld.

Ook uit de klassieke oudheid kennen we mannen, die over de vraag die ons bezighoudt, hebben nagedacht. Zo bijvoorbeeld de bekende Griekse wijsgeer Plato. Zijn ontmoeting met Socrates en diens onrechtvaardige dood hadden diepe indruk op hem gemaakt. Hoe komt het dat het onrecht kan triomferen? Deze vraag heeft hem aan het denken gezet. Zijn konklusie is niet de westerse

door oorlog tegen Engeland te voeren. En vermoedelijk gaat het hier om Robert Bruce, dat is de eerste van de drie Roberts, levende in de dertiende, veertiende eeuw. Nu zijn Schotse woningen wel vaak tegen de eeuwen bestand: muren van twee tot drie voet dik en balklagen van gekantrechte eikenbomen! Maar of dit huis zo oud was? Wel is er de tijd blijven stilstaan, in Balquhiddel. Het riviertje stroomt er al sinds onheuglijke tijden doorheen. De bloemen en varens staan er weelderig bij, als altijd en overal. U vertrappt de een wanneer u een ander plukt. Het geeft niet — de natuur is hier overvloedig.

—o—

Ook de Schot is dol op bloemen. De kleuren van zijn wollen stoffen zijn oorspronkelijk uit bloemen en planten getrokken. Boven alles is de Schot dol op de distel, die als een heilige bloem wordt vereerd. Wist u, dat Schotland een distel op zijn postzegels heeft staan, wanneer Engeland een roos gebruikt? Wist u, dat Schotland eigen bankbiljetten uitgeeft, wel door vier verschillende banken gedrukt, en vol bloemen?

Er is een verhaal over de distel. Het onneembare kasteel te Edinburgh werd eens door de Engelse vijand („die van het zuiden”) beslopen. Nu was rondom de burcht een veld van distels aangebracht. De Engelsen, die in de nacht op kousevoeten naar boven slopen, bekeerden zich zo vaak en zo erg aan de distels, dat er zachte vloekjes door het duister knetterden. Hierdoor werden de Schotten gewaarschuwd en konden de aanval afslaan. De distel werd sindsdien vereerd, ongeveer als de ganzen van het Romeinse kapitoel.

Een van de bekendste Schotse liederen is de ballade van de Blue Bell. Nee, dat gaat niet over die Londonse dansmeisjes, maar over het blauwe bloempje, waar alle Schotten dol op zijn. Het vers luidt:

Ohwhere and ohwhere is your Higland laddie gone?

Laat me u het oud-Schots besparen en meteen de inhoud weergeven:

Waar, o waar is je jongen uit de Hooglanden naar toe?
— Hij is Koning George's vijanden gaan bevechten
maar o in mijn hart wilde ik dat ik hem veilig thuis wist!

Waar, o waar woonde je jongen uit de Hooglanden dan wel?
— Hij woonde in ons mooie Schotland in het huisje met
[de Blue Bell
maar o, in mijn hart houd ik zo van mijn jongen!

Hoe, zeg hoe is je Hooglander gekleed?
— Zijn muts is van saksisch groen, zijn vest als zijn cape
en o — in mijn hart ben ik zo gek op mijn Hooglandertje.

Stel toch eens, stel dat je Hooglander zou sneuvelen . . .
— De doedezak zou over hem treuren en ik zou op de grond
liggen huilen
maar o, in mijn hart voel ik dat hij niet zal sneuvelen!

—o—

De Schotten herkennen elkaar aan de kleding: iedere familie heeft zijn eigen kleuren, zijn eigen patroon van Schotse wol. Zoals de ballade zegt: his waistcoat of the plaid — dan is zijn getailleerd jasje van dezelfde tartan, hetzelfde patroon, als zijn omslagdoek.

Die omslagdoek wordt namelijk door mannen gedragen, behorende bij vest en kylt. Toen ik onlangs ergens bij ene MacDonald moest zijn, deed een bejaarde Schot de voordeur open. Middelmatige lengte, breed postuur, groene ogen. Gekleed in . . . kylt. Jawel, in een prachtige plooirok onder een fraai vest; ruige kousen onder zijn blote knieën. Een leren tas om zijn middel hangend. En op zijn kylt de mooie zilveren familiespeld. Later, toen hij aan het haardvuur gezeten was, viel ons oog op zijn „plaid”, zijn lange omslagdoek, die over de stoelleuning gedrapeerd hing. Als hij ging zitten streek hij eerst zijn rok onder zich glad in de plooiën!

Die kleding had grijze en blauwe ruiten. Van de blue bell. Later nagegaan: dat was de tak MacDonald van Glencoe. Hij had verteld dat zijn moeder een meisje van Skye was geweest. En ja hoor, er is ook een Mac-Donald-tak op het eiland Skye aanwezig. Blijkbaar was zijn oude heer uit Glencoe bij de familie op Skye geweest en had daar een meisje-voor-het-leven gevonden!

—o—

In mijn kamer staat een oude blauwe soepkop. In de binnenkant leest u een regel van Robert Burns' meest geliefde vers:

Take ye a cuppe o' kindnesse
for auld lang syne.

Het complete vers luidt eigenlijk:

Should auld acquaintance be forgot
and never bro't to mind?
Should auld acquaintance be forgot
and days of auld lang syne?
For auld lang syne, my dear, for auld lang syne
we 'll take a cup o' kindness yet
for auld lang syne.

De maat van de kop ligt er niet om; de doorsnee is zestien centimeter. En daar kon wel eens wat anders dan soep uit genoten zijn. Want de tekst laat zich ongeveer zo vertalen:

Zou oude vriendschap vergeten worden en niet worden opgehaald de dagen van weleer? Vanwege de goede oude tijd, mijn vriend, vanwege de goede oude tijd nemen we nog een kopje troost, vanwege die goeie ouwe tijd.

Zo. Dat is met elkaar een flinke kop vol Scottish Cocktail. Met een beetje geluk maakt de zetter daar weer Scotisch Cocktail van. Dat is zijn speling met de spelling. Toch nemen we er nog een vanwege de vele mooie herinneringen, waar bonnie Scotland zo rijk aan is. De dingen van auld lang syne.

gedachte van het evolutionisme. Hij neemt aan, dat de eerste mensen wel primitief waren in technisch opzicht, maar moreel gezien juist op een hoog standpunt stonden, nog geheel onbedorven. Onder hen heersten vriendschap en recht. Pas later werden zij door prikkels van buiten door het kwaad overmeesterd. Van tijd tot tijd hebben er grote katastrofes plaats, waardoor alle bestaande cultuur wordt vernietigd. De enkelen die zo'n ramp overleven, beginnen opnieuw het onbedorven primitieve leven, waarna door toeneming in getal en botsing van belangen dan weer het kwaad de overhand krijgt.

Zo zou de geschiedenis dus als een eeuwigdurende kringloop gezien moeten worden, maar dit was voor Plato geen bevredigende oplossing. Hij zocht naar iets dat deze kringloop zou kunnen doorbreken, en kwam tot de slotsom, dat dit de wet en de wetgever waren. De ware wetgever die tevens de ware wijsgeer en paedagoog moest zijn, zou door zijn redelijk inzicht boven de ontwikkeling moeten staan, haar als het ware in zijn hand moeten houden en zo het bederf moeten weren. Zo zag Plato het ideaal in een wettenstaat, waar gerechtigheid heerst. De staten die op materiële grondslag gebouwd zijn, zullen volgens hem nooit aan het bederf ontkomen. Hij was er echter

niet van overtuigd, dat zo'n ideale rechtsstaat verwezenlijkt zou worden, al geloofde hij wel in de mogelijkheid daarvan. Hij zag een ideaal, maar geen doel. Op zijn speurtocht was niet Gods Woord een lamp voor zijn voet, en zo bleef hij betreffende de vraag naar de zin van de geschiedenis in het duister tasten.

Ons kort bestek dwingt ons met zevenmijlslarzen door de eeuwen te stappen. We nemen daarom een grote sprong en belanden nu bij de kerkvader Augustinus.

Deze leefde in een tijd van decadentie. Het Romeinse rijk was in zedelijk verval geraakt en innerlijk verzakt. In het jaar 410 werd het overmeesterd door de Gothen. De Romeinen schreven dit toe aan de verwaarlozing van hun godsdienst. Hun goden die vroeger Rome hadden beschermd en tot bloei gebracht, hadden zich nu van hen afgekeerd. En de God van de christenen was blijkbaar niet in staat hen te helpen. Om deze opvatting te weerleggen ondernam Augustinus zijn fenomenale uit 22 delen bestaande werk De civitate Dei, Over de stad Gods. In de eerste tien delen richt hij zich tegen de dwalingen van de heidenen en verdedigt hij het Rijk van God tegen hun valse beschuldigingen. In de volgende 12 delen toont hij aan, hoe bij de

beoordeling van de geschiedenis de beginselen van de christelijke wereldbeschouwing, die Gods voorzienigheid erkent, de grondslag moeten vormen. Hij onderscheidt twee rijken, de civitas Dei, het rijk van God, en de civitas terrena, het rijk van de wereld. Twee rijken die in een geweldige tegenstelling tot elkaar staan, van voor de grondlegging der wereld tot aan het laatste der dagen. Het zijn de rijken van de heiligen, de rechtvaardigen enerzijds en van de goddelozen, de onrechtvaardigen anderzijds. Zij omvatten niet alleen de mensen, maar ook de engelen en geesten. Alle hoogmoedige en heerszuchtige wezens, die hun eigen roem zoeken en hun machtswellust botvieren door onderwerping van anderen, zijn ondanks hun onderlinge strijd toch burgers van één rijk, dat zijn ondergang tegemoet gaat. Maar alleen die het om Gods eer te doen is, en die in ootmoed naar Gods geboden leven, vormen samen het rijk van God onder het koningschap van Jezus Christus. De beide rijken zijn hier op aarde vermengd, maar zullen in het laatste oordeel voor goed gescheiden worden. Voor de burgers van het Godsrijk zal dan de eeuwige sabbath aanbreken, maar het aardse rijk zal vernietigd worden, en zijn burgers zullen in strijd en onvrede voortbestaan in de buitenste duisternis.

In de geschiedenis openbaren zich de beide rijken in Abel tegenover Kaïn, in Israël tegenover Egypte, Assyrië, Babel en Rome. Augustinus heeft zo de grote lijnen in de historie, het gezichtspunt van waaruit men haar moet benaderen en beoordelen, willen laten zien in het licht van de Schrift, maar een hierop gebaseerde praktische geschiedschrijving heeft hij niet gegeven.

Dit heeft wel de zeven eeuwen later levende bisschop Otto von Freising gedaan.

In zijn Chronicon sive Historia de duabus civitatibus, Kroniek of de geschiedenis betreffende de twee rijken, en zijn Gesta Frederici primi, De daden van Frederik I, heeft hij de geschiedenis van zijn eigen tijd beschreven. Hij is omstreeks 1115 geboren, was verwant aan de Duitse keizers Koenraad III en Frederik Barbarossa, en beleefde onder de regering van eerstgenoemde een moeilijke, verwarde tijd, waarin twisten en oorlogen niet van de lucht waren. In het eerste deel van zijn Kroniek merkt hij op, dat men in de werken van beroemde geschiedschrijvers zoals Tacitus, Eusebius en Jordanes tragedies vol leed en rampen kan vinden. Deze waren opzettelijk door de Schepper beschikt, opdat de mensen, die zich gemakkelijk hechten aan aardse en wankelende dingen, door

de wisselvalligheden en ellendigheden hun gedachten meer op de Schepper zouden richten. Maar niet alleen in deze boeken kan men daarover lezen, want wij, die aan het eind van de tijden staan, zegt hij, kennen al die narigheden en onheilen uit onze eigen ervaring. Alles hier verandert, niets blijft; wie zal ontkennen, dat de verstandige moet zien op de wel standhoudende stad van de eeuwigheid? De stad Gods, het hemels Jeruzalem?

Evenals Augustinus ziet ook hij de zin van de geschiedenis in de strijd tussen het wereldse, tijdelijke rijk van de satan en het eeuwige hemelse rijk van God. Hij probeert in zijn geschiedschrijving deze alles beheersende strijd nu ook in het verloop van de gebeurtenissen te laten zien. In het tijdperk vóór Christus' geboorte behoorde het overgrote deel van de mensen tot het wereldse rijk. Hij noemt dan de Assyriërs, de Babyloniërs, de Perzen, de Grieken en de Romeinen. Toen het Romeinse rijk gechristianiseerd was, manifesteerde de strijd zich bijvoorbeeld in die van het Godsrijk tegen Arius en zijn aanhang. Na Constantijn de Grote, toen alle vorsten christen geworden waren, werd de worsteling binnen de kerk voortgezet. Want hoewel Von Freising het christelijke rijk niet van de kerk wil scheiden, valt het volgens hem niet te ontkennen, dat het aardse rijk zich ook binnen de kerk openbaart. Zelfs kwam er steeds meer verval, en als God niet had gezorgd, dat er nog voor vrede en gerechtigheid werkende vromen waren overgebleven, zou het Godsrijk ten gronde gegaan zijn.

Met het verval van de christenheid en de opkomst van het humanisme werden er geen pogingen meer gedaan bij het licht van Gods Woord een inzicht in de geschiedenis te verkrijgen. Het verloop der gebeurtenissen werd toegeschreven óf aan het toeval óf aan het noodlot. Maar met de Reformatie kwam er terugkeer naar het oude apostolische christendom en dit vond zijn weerslag op de geschiedbeschuwing. Calvijn en Luther erkenden geen onafwendbare keten van oorzaken en gevolgen, die als een noodlot over de wereld kwam. Ook kenden zij geen enkele rol aan het toeval toe. Neen, de levende God is bezig in de geschiedenis, waarin Hij met wijsheid en overleg Zijn raadsplan volvoert, met Christus als middelpunt. De geschiedenis wordt door God gemaakt, Zijn genade en toorn maken daarbij de kern uit. Dit geldt niet alleen voor de heilshistorie, maar ook voor de profane geschiedenis. Gods straffende gerechtigheid, zegt Calvijn, is overal te merken. Wel waren de reformatoren ervan overtuigd, dat zij geen volledig sluitende verklaring voor de verschijnselen konden geven, en dat zij niet konden vaststellen, waarom de gebeurtenissen nu juist zo en niet anders verlopen. Gods wegen zijn onnaspeurlijk en ondoorgroendelijk. Luther spreekt van de verborgenheid Gods, Calvijn zegt, dat Gods bestel ons verstand ver te boven gaat, maar hij gelooft, dat het wijs, rechtvaardig en goed is. Evenals Augustinus en Otto von Freising beschouwden de reformatoren de geschiedenis als een worsteling tussen God en satan. Deze machten zijn echter niet gelijkwaardig. God is de overwinnaar, ook in het akuele gebeuren. Calvijn vindt het verkeerd te spreken van de toelating van God, want dat zou be-

Het is „uit”

Het eerste deeltje van „Hulp bij Bijbelstudie” is uit! Zoals de lezers weten werd het geschreven door ds Amelink en is een hulp bij bestudering van de brief aan de Galaten. Het is een uitstekende handleiding! Het boekje ziet er voorts keurig uit. Het heeft 80 pagina's en is voorzien van een stevige omslag. Het formaat is handig. Je kunt het gemakkelijk in een binnenzak steken. Het overgrote deel van de oplage is al

tekenen, dat God een passieve houding aanneemt. Maar hiervan is geen sprake. God is ook actief in het werk van satan, die buiten Hem niets kan uitrichten. Satan is de uitvoerder van Gods toorn. — De georganiseerde kerk wordt door de reformatoren niet vereenzelvigd met het rijk van God. Wel neemt de kerk in de zin van het lichaam van Christus een bijzondere plaats in, maar volledige realisering van het rijk van God komt pas aan het einde der dagen. Evenmin moeten de rijken van de wereld gelijk gesteld worden met het rijk van de satan. Aardse rijken worden niet uitgeroeid, zolang de vorsten, die immers bij de gratie Gods regeren, hun ambt goed vervullen. Zodra zij zich echter gaan verheffen tegen God en zich in Zijn plaats willen stellen, komt God met Zijn rechtvaardige gerichten. Toen in Sodom en Gomorra de zonde op het hoogst was geklommen, werden deze steden vernietigd. Zo is het bijvoorbeeld ook gegaan met Egypte, het Romeinse rijk en andere landen. De wereldrijken zijn ten nauwste betrekken bij de grote worsteling tussen God en satan. De staat behoort als een zelfstandige grootheid naast de kerk dienstbaar te zijn aan het rijk van God.

Ook de vraag of de mens een wezenlijke rol speelt in de geschiedenis heeft Calvijn onder de ogen gezien. Hij beantwoordt haar bevestigend. De mens is beslist geen marionet, want God heeft hem als een redelijk wezen gemaakt. Hij draagt de verantwoordelijkheid voor zijn daden. Hij is de drager van de historische ontwikkeling, maar toch als een instrument in Gods hand bij het volvoeren van Diens raadsplan, al heeft hij met zijn handelingen vaak totaal andere bedoelingen dan die waartoe God ze gebruikt. Uiteindelijk gebeurt alles door Gods almachtige wil. Hij regeert de wereld, ziet nooit werkeloos toe, Hij beschikt over alles, zoals het Hem goedgevondt.

De toepassing van deze op Gods Woord gegronde geschiedbeschuwing in de praktische geschiedbeoefening en -beschrijving vinden we enkele eeuwen later bij onze landgenoot Groen van Prinsterer. Voordat we zijn overdenkingen en conclusies wat nader gaan bekijken, willen we eerst de wegen volgen, die tot de moderne gangbare opvattingen hebben geleid.

Al heel kort na de reformatie wordt de invloed van het deïsme merkbaar. Dit erkent wel, dat er een God is, die de wereld geschapen heeft, maar niet, dat diezelfde God nog steeds bezig is en handelend optreedt als onderhou-

der en bestuurder van die wereld. De natuur wordt verder aan zichzelf overgelaten en de loop van de geschiedenis wordt bepaald door menselijke handelingen. Reeds in de 16e eeuw schrijft Jean Bodin (1530-1596) de grootste invloed op de gang der gebeurtenissen toe aan de wil van de mens, al neemt hij nog wel een goddelijk plan als grondslag aan. Descartes (1596-1650) rekende al finaal af met een invloed van bovenaf. Hij ontwikkelde de theorie van de onveranderlijkheid van de natuurwetten, en een eeuw later probeerde Montesquieu (1689-1755) aan te tonen, dat ook sociale gebeurtenissen afhankelijk waren van natuurwetten en onder anderen bepaald werden door factoren als klimaat, behoeften, karakter en dergelijke. Kant (1724-1804) ging nog verder met de bewering, dat ook menselijke handelingen evenals ieder ander natuurverschijnsel geheel onderworpen zijn aan universele natuurwetten.

(wordt vervolgd)

C. VEENHOF - KAMPEN

Persschouw

■ Israël, ons volk, de kerk

We weten het: er gebeuren in onze dagen dingen die het leven van de gehele mensheid en speciaal de verhouding tussen de volkeren, misschien wel voorgoed, zullen wijzigen! Mensen die jaren geleden het geweldige boek van Oswald Spengler „Der Untergang des Abendlandes” hebben ondergaan zullen zonder twijfel aan diens beschouwingen denken. Wij zijn een klein, machteloos volk. Geen enkel van de grootmachten der aarde rekent ermee. Hoe hard allerlei partijen en groepen ook mogen roepen, protesteren en eisen! We worden machteloos voortgesleurd in „de vaart der volkeren”.

Maar al kunnen wij aan de loop der dingen in het leven der volkeren niets veranderen — het is wel van belang hoe ons volk, hoe de kerkmensen dat alles doorleven. Het is nooit een schande door

overmacht en geweld neergeslagen te worden of buiten spel te worden gezet. Maar de wijze waarop men dat ondergaat kan een schande zijn.

Tijden van crises zijn ook altijd tijden van „beproeving”. Juist dan, alléén dan, komt openbaar wie de mensen wérkelijk zijn en wat hen wérkelijk beweegt. Helemaal zijn tijden van crises ook altijd tijden van „Charakter dämmerung”. Wie de bezettingstijd beleefden weten daar alles van! Het is nuttig te luisteren naar stemmen die ons attent maken op wat er zich in dit opzicht in volk en kerk afspeelt.

Ik wil enkele daarvan doorgeven. Ze spreken voor zichzelf.

Ze kunnen ons helpen bij het ook in onze dagen noodzakelijke zelfonderzoek!

Prof. Herman Ridderbos schreef over „Olie” een artikel zoals hij alleen dat kan.

Hier is het:

Ministers en partijleiders mogen bij hoog en bij laag beweren, dat de nederlandse politiek t.a.v. Israël en de Arabieren in de laatste weken geen wijziging heeft ondergaan, zij richten zich daarbij dan blijkbaar meer op de kuddegeest van hun kiezers of op het negotie-instinct van het nederlandse volk dan tot het toch ook nog niet geheel uitgestorven onderscheidingsvermogen van hun volgelingen. In ieder geval, wat men óns ook denkt te kunnen wijsmaken, de Arabieren en de Israël's weten wel beter. De eersten nemen thans met voldoening kennis van de verklaring van de negen, waaronder ook de naam van de nederlandse minister staat en Nederland ontvankt thans in dit verband schouderklopjes, terwijl het tot voor enkele dagen nog van deze zijde samen met Amerika de grootste vriend van Israël en de grootste vijand van Arabië genoemd werd. En in Israël ziet men het blijkbaar ook zo. Want terwijl Mevrouw Golda Meir, in de dagen, dat Oostenrijk het doorgangscentrum voor de emigranten uit Rusland zei te gaan sluiten, Nederland aan andere landen nog ten voorbeeld kon stellen als trouw vriend in nood, heeft thans een andere israëlsche minister gezegd, dat de, mede door Nederland ondertekende, verklaring van de negen hem deed denken aan München, toen Tsjecho-Slowakije door de grootmachten aan Hitler werd verkwanseld. Nu zal dit wel te ver gaan, maar dat deze verklaring in de huidige situatie krachtige steun voor de Arabieren betekent en een verzwakking van Israël's positie als eigen Joodse staat kan niemand ontkennen. En zulke dingen heeft men tot nu toe aan de Nederlandse regering niet kunnen verwijten. Nog in de eerste dagen van deze oorlog sprak zij uit, dat de egyptische en syrische troepen zich weer achter de bestandslijnen van '67 dienden terug te trekken, met prijsgeving dus van hun toen op Israël heroverde gebieden, een eis, die uiteraard toen niet kon nalaten de Arabieren hevig te prikkelen. En tóch is er dan „niets veranderd”.

En wat van de regering geldt,ervaart men in nog sterkere mate in de presentatie en de vorming van de publieke opinie in Nederland. De dagen, toen de Koopmansbeurs in Amsterdam te klein was om de pro-Israëlsche demonstranten te bevatten, toen burgemeester Samkalden onder zichtbare emotie beroemde woorden van de Israëlsche leiders van het eerste uur tot de zijne maakte en de Israëlsche ambassadeur onder stormachtige toejuichingen optrad, schijnen thans ver weg. Men ziet deze ambassadeur niet meer voor de t.v., zoals telkens in die eerste dagen. In zijn plaats treedt thans de intelligente vertegenwoordiger van Koeweit, die op de vraag of hij met de verklaring van de negen niet tevreden was en

of we nu weer olie kregen, te kennen gaf dat dit een aardig begin was, maar dat hij ook nog eens goed zou opletten hoe er in het Nederlandse parlement nu voortaan gesproken zou worden. Want bij de vorige gelegenheid vond hij, dat het toen alles Israël was wat de klok sloeg. En de heren interviewers — bekend om hun „hardheid” (wat mij betreft ook brutaliteit) — zitten dan schaaapachtig en begripend te knikken, óók als zij minister Van der Stoep, in antwoord op hun vraag of er dan niets veranderd is, vlak na de vergadering van de negen in Parijs, stotterend en schichtig horen vertellen en „uitleggen”, dat dit echt niet het geval is. Het hoort dan blijkbaar opeens niet meer tot hun „harde” vak, om daar dieper op in te gaan. Men moet er niet aan denken, hoe zij in andere zaken met andere mensen de vloer zouden hebben aangeveegd, als deze zulke antwoorden zouden hebben gegeven. Ook het interview met de minister-president op vrijdagavond was van soortgelijke aard. Het was blijkbaar goed afgesproken, dat men wel even op het moeilijke punt in zou gaan, maar dat er geen lastige vragen gesteld zouden worden (dat men ook niet zou ingaan op de toen overigens juist verschenen Open Brief van prof. De Jong) en dat er „om des tijds wille” spoedig zou worden overgegaan tot andere onderwerpen als de olie en het Centraal akkoord, immers ook van veel nijpender belang dan de vraag of er „wellicht in de toezetting” van de uitspraak van de negen enig verschil te constateren was met de tot nu toe gegeven „presentatie” van het standpunt der nederlandse regering.

Wellicht wil iemand van mij weten, wat voor nut er in gelegen kan zijn dit verhaal te houden, dat „misschien wel waar” is, maar waaraan thans toch niets meer te doen is. Of denk ik soms, dat Nederland zich de weelde kan veroorloven dwars te blijven liggen nu de oliesituatie zo is als zij is en er slechts in E.E.G. verband (dat is samen met het arabo-fiele Frankrijk en Engeland) een beleid te voeren is, waarmee de Arabieren wellicht rekening willen houden. Nu, ik wil daar niet al te stoer over doen, want ik heb daarin wellicht te gemakkelijk praten. Maar twee dingen kunnen in deze situatie toch wel niemand ontgaan:

ten eerste dat opnieuw blijkt, dat het verbale moralisme (waarin de nederlandse opinie-makers in en buiten het parlement zo uitmunten) plotseling op een griezelig laag pitje komt te staan, zo spoedig men de olie, die de vlammen doet uitslaan, zelf moet betalen.

Belangrijker schijnt mij nog — want het eerste kan iedereen die zijn ogen niet in de zak heeft keer op keer waarnemen! —, dat het er thans — nu de kansen zich ten gunste van de Arabieren schijnen te keren — meer dan ooit op aan zal komen, in hoeverre de wereldmachten — en daar heeft de wereldopinie toch ook invloed op — het bestaansrecht van het huidige Israël (d.i. dus als joodse staat) zullen blijven erkennen.

In de laatste oorlog hebben — het spijt mij voor mijn linkse vrienden het te moeten zeggen — alleen het veelgesmaede Amerika en van de E.E.G. enkel... Portugal hun hals voor Israël uitgestoken. Met welke (verwerpelijke) motieven zij dit deden, kan ik thans niet bevroeden. Maar niet te ontkennen is, dat Israël aan deze luchtbrug wel iets heeft gehad.

Wat zullen echter de andere machten straks willen doen of „garanderen” als het over „veilige grenzen” van Israël en over de „rechten van de Palestijnen” gaat? Wát ook de negen landen van de E.E.G., met wie samen Nederland zich thans ook politiek heeft uitgesproken en verbonden? Want wat zijn veilige grenzen, als straks op schootsafstand van het hart van Israël zich het allermooiste russische oorlogstuig in handen van welgetrainde vijanden bevindt, die het bestaansrecht

van deze staat Israël nog nooit hebben erkend en ook niet kunnen erkennen? En welke, „legitieme aanspraken kan men aan de Palestijnen toekennen, als men de tegenwoordige staat Israël, ook als Tehuis van joodse emigranten uit andere landen en dus als speciale joodse staat, wil blijven erkennen? Men kan zeggen, dat de UNO in haar historische beslissing van '47 de verdeling van Palestina en de stichting van deze staat Israël toch eenmaal heeft erkend. Ja, maar van hetzelfde ogenblik, dat Israël, na de beëindiging van het engelse mandaat, zich als zodanig heeft gepresenteerd, heeft het in een reeks van oorlogen zichzelf moeten handhaven en zelf zijn grenzen moeten „garanderen”. Zal dat straks, als het weer terug moet naar de bestandsgrenzen van vóór '67 (of van nog eerder?), ook door „anderen” geschieden? Dat zou dan voor het eerst in haar geschiedenis zijn. En wat kan het van zulke garanties daarom redelijkerwijze verwachten?

Het is in de laatste dagen wel duidelijk geworden, dat de nederlandse sympathie — die stellig nog in grote mate aanwezig is — niet veel te betekenen heeft, als zij in politieke daden moet worden omgezet. Toch kan Israël van sympathie alleen niet leven. De vraag blijft daarom toch wel interessant, hoe de nederlandse regering meent de eisen van de Arabieren zo krachtig te kunnen ondersteunen als zij thans gedaan heeft en tegelijk aan Israël „gegarandeerde” grenzen te kunnen beloven. Het zou allemaal geloofwaardiger zijn als men kon verwachten, dat deze „garanties” tegen olie bestand zullen blijken. Want dat olie af-geeft, heeft een ieder, die het nog niet wist in de afgelopen dagen kunnen opmerken. Stellig ook Israël. En daarom kan ik begrijpen, dat Golda Meir er een reis naar Londen voor over had om van haar socialistische partijgenoten te vernemen, wat zij na de verklaring van de negen nu eigenlijk nog wel en wat niet van Europa te verwachten had. Het interview dáár zal wel wat „harder” geweest zijn dan dat voor de nederlandse t.v.

In „In de Waagschaal” schreef K. E. H. Oppenheimer een indringend artikel over: „**Israël, de olie-boycot en wij**”. Ik neem daaruit twee fragmenten over.

Het eerste heeft tot kopje: **Hoe reageren wij?** Het is het volgende: Hervormd Nederland schrijft in zijn Commentaar van 3 november jl.: „De sympathie voor Israël lijkt ons nu wat te kosten. In de vorm van onder meer mondjes maat autorijden, minder overheidsinkomsten, wellicht ook werkloosheid. Wij zijn benieuwd, of onder de druk van dit ongerief de publieke opinie zich achter Israël zal blijven scharen. Of zullen straks toch weer de Joden het hebben gedaan?” Vrij Nederland (10 november jl.) meent, dat de publieke opinie langzaam draait in de richting van de Arabieren. Het blad denkt hierbij aan „onze vaderlandse opiniekneders” en concludeert: „De publieke opinie wordt bepaald door de regelknop van de centrale verwarming”.

Als dat waar zou zijn, is het meer dan verontrustend. Premier Den Uyl kon in zijn solidariteitsverklaring aan Israël steunen op vrijwel alle partijen en ook op de vakbonden. De oudminister-presidenten Drees, De Jong, Biesheuvel en andere vooraanstaande Nederlanders hebben zich hierbij in een pagina-grote advertentie demonstratief aangesloten. Zij wensen het bestaansrecht van de staat Israël te ondersteunen. Later hebben ook de Gereformeerde en Hervormde kerk hun verbondenheid met Israël duidelijk uitgesproken. In het essentiële zijn wij het dus eigenlijk allen eens. Het probleem is alleen: hoe reageren wij op de olieboycot? Trouw heeft kort geleden in een commentaar gezegd, dat wij door onze identificatie met Israël thans voor het eerst de gevolgen van de eeuwenlange discriminatie en vervolging der Joden,

waardoor de stichting van de staat Israël veroorzaakt is aan den lijve ondervinden. Wat zit daarachter? De harde wetmatigheid der geschiedenis? De zonden der vadersen, aan de kinderen bezocht? Tenslotte hebben wij de Joden daarheen gedreven. Hadden zij bij ons, waar bijna niemand hen kon of wilde beschermen, moeten blijven? Na Auschwitz? De Telegraaf schrijft (31 oktober jl.): „Wij zijn niet offervaardig. Wij willen allemaal op zondag blijven autorijden. Wij sloven ons uit, om de Arabieren duidelijk te maken, dat wij niet voor Israël zijn, om zodoende de olieboycot af te wenden. Alsof dat zou helpen. Chanteurs blijven immers chanteurs. Ik zou wel willen weten, hoe de t.v.-kijkers gereageerd hebben op het frequente optreden van de consul van Koevoet met zijn suggestie: wees pro-arabisch, dan gaat de oliekraan weer open.

De cruciale vraag is inderdaad, hoe wij reageren. Blijvend solidair met Israël? En solidair met elkaar, zoals dat in een nootdijd vereist is? Of zal Israël, in feite de olieboycot, de splijtzwam worden voor onze natie? Prof. Kisch, hoogleraar Algemene Geschiedenis, heeft in de NRC (1 november jl.) argumenten bijeengebracht tegen de beschuldiging, dat Israël de oplossing van het palestijnse vraagstuk in de weg zou staan en bezield zou zijn door de zucht tot verdrijving en onderdrukking: „Opdat hun woord geen ingang vinde bij de Nederlandse gemeenschap, die staande achter Israël, leeft naar het beginsel van de Prediker, dat een goede naam beter is dan goede olie.” De tekst is te vinden Prediker 7:1. Ik vind het een benijdenswaardige bijbelvastheid.

Het tweede heeft tot opschrift: „**De Kerken**”. Hier is het:

Het was verdrietig en schokkend, dat de kerken aanvankelijk hebben gezwegen. Soetendorp (NRC 20 okt., jl.): In Joodse kringen heerste het bange vermoeden, dat ook Nederland tegen alle traditie in meer en meer partij gaat kiezen voor de schijnbare underdog”. Het is verdrietig, dat de kerken vrij laat, en eerst nadat de Rabbijnen om opheldering en tal van predikanten om een verklaring van solidariteit hadden gevraagd, gereageerd hebben. Ik ben dankbaar, dat het Moderamen alsnog de verbondenheid met Israël met de volle erkenning van het bestaansrecht van de staat Israël heeft uitgesproken. Ik zet echter achter de „kritische solidariteit” van hen, die zgn. genuanceerd willen denken grote vraagtekens. Ik zou zo'n kritische solidariteit onmiddellijk willen aanvaarden, als zij zich evenzeer op de Arabische staten zou richten. Dan zou namelijk het morele, humane verschil tussen de staat Israël en de Arabische staten voor onze gemeenteleden zonder meer duidelijk zijn. Mijn krietiek op „Kenmerk” is, dat zij op dit punt niet objectief zijn en zich de consequenties van hun uitzendingen, die het bestaansrecht van de staat Israël ondermijnen, niet realiseren. Ik heb hiertegen vaker met concrete voorbeelden geprotesteerd. Onverklaarbaar blijft echter de neutrale aankondiging voor de geldinzameling door de interkerkelijke organisaties. In 1967 hebben de kerkklokken geluid, om stads- en dorpsgenoten aan te sporen, de deuren voor de hulpactie aan Israël wijd open te houden. Was dat verkeerd? Dan had men het thans aan de gemeenteleden moeten toelichten. Maar niet plompverloren aankondigen „Kerkelijke inzameling voor Joden en Arabieren” (Trouw 19 okt. '73). Met het argument n.b.: „De kerken hebben gemerkt, dat velen vooral betrokken zijn bij het lot van Israël (dit schijnt dus laakbaar te zijn, O.). Deze betrokkenheid gaat zo ver, dat men de hulpverlening alleen gericht zou willen zien op Israël (zo was het in 1967!, O.) en desnoods zou willen uitbreiden tot militaire hulp”. Het laatste is kennelijk afkeurenswaardig, hoewel niet in te zien is,

hoe men zich zonder hulpverlening verweren kan tegen een grote overmacht. De hulpactie is voorbereid (volgens telef. informatie) in de eerste week van de oorlog, toen de aanvallers oprukten, Israël grote verliezen leed, de Verenigde Staten zich afzijdig hielden en Israël volstrekt alleen stond. De aangehaalde tekst is nooit gerectificeerd. Hij suggereert een neutraliteit, die bij de kerken niet bestaat en heeft de nodige misverstanden verwekt bij pers en gemeente. De verklaring in het schrijven van het moderamen is op dit punt dan ook veel nauwkeuriger en zorgvuldiger maar was een late correctie, nadat het euvel van verwarring en misverstand zich reeds had voltrokken. Ik hoop, dat men uit het voorafgaande niet concludeert, dat ik niet bereid ben arabische slachtoffers te helpen en geen oog heb voor het probleem der arabische vluchtelingen. Maar ook de staat Israël is een staat van vluchtelingen, duitse, poolse, russische, arabische en thans een opnieuw aangroeiende stroom van russische vluchtelingen/emigranten. Voor hen allen een laatste toevluchtsoord.

Ten slotte neem ik nog over een raak stukje dat ds L. H. Kwast in „Centraal Weekblad” publiceerde. Hij zette er boven: „**Het wordt stiller**”. Men leze:

Het gaat de laatste weken de goede kant uit, heb ik zo de indruk. Niet met de olie, maar wel met theologen van Nederlandse Fabriek.

Tot voor kort waren ze gewend om er een oordeel op na te houden over alles wat in de wereld gebeurt. Dat was ook erg plezierig voor de gemeente. Ze hoefde zich niet in te spannen om de politieke wereldsituatie te begrijpen, want die moeite nam dominee haar helemaal uit handen.

Zo'n man heeft ook heel wat geleerd, moet je denken.

En dan professoren in de theologie. Er zijn er natuurlijk onder hen die zich alleen op eigen vakgebied bezighouden. Maar er zijn anderen die wekelijks overwerk hadden vanwege toestanden vijftienduizend kilometer hier vandaan. En het was merakel wat ze ervan wisten te vertellen.

Maar het is de laatste weken heel wat stiller geworden bij al die getuigenisgrage theologen. Elke dag zit ik mijn krant te spellen en naar radiojournaals te luisteren, maar het blijft stil.

En nu weet ik maar niet wat ik denken moet over Israël of over Egypte of over de Palestijnen. Zouden die theologen die heel secuur weten hoe de Zuidafrikaanse vork in de steel zit of hoe het in Chili toegaat, minder secuur weten wat ze over Israël en zo moeten zeggen? Net zoals de Wereldraad van Kerken: die is in de laatste weken ook al zo muisstil!

Alle ironie terzijde: het is heilzaam als theologen eens wat bescheidener worden op wereldpolitiek terrein. Want die wereldpolitiek is te belangrijk dan dat ze aan (Nederlandse) theologen zou kunnen worden toevertrouwd.

Bovendien zou elke theoloog zich kunnen herinneren dat Christus' Koninkrijk niet van deze wereld is. Christenen kunnen en mogen zich niet vereenzelvigen met het ene politieke systeem tegen het andere. Alle systemen derven de heerlijkheid Gods, de rechtse en de linkse. Maar nu het dan wat stiller is geworden in dat wereldje van theologen, zouden we ons met z'n allen eens wat méér bezig kunnen houden met zaken dicht bij huis. Wat doen we samen, gemeenteleden, ambtsdragers en theologen, voor de proclamatie van het Evangelie van de Here Jezus in de Nederlandse samenleving? Daaraan zouden we de eerstkomende tijd de handen vol hebben.

En wat doen we samen, gemeenteleden, ambtsdragers en theologen,

aan de groeiende verwijdering tussen grote delen van de Nederlandse jeugd en de bijbel?

En hoe brengen we een pastoraat op de been — bij voorbeeld in de Randstad, maar niet alleen dáár — dat de groeiende levensnood onder de mensen een beetje sneller en beter kan opvangen?

En als theologen nu toch vele uren terugkijken, omdat ze die voorspellingen niet aan nieuwe mondiaal-politieke verklaringen willen besteden, kunnen ze dan meehelpen om een verkondiging op te bouwen die áánspreekt?

Ik wil maar zeggen dat er nog zoveel onverwerkt of defect materiaal op ons eigen Nederlandse erfje ligt dat we voorlopig een heel eind vooruit kunnen.

Buurmans tuintje zouden we eens aan zijn eigenaar kunnen overlaten.

En in eigen tuintje is meer dan genoeg te doen.

Ik wil deze Persschouw afsluiten met enkele citaten.

In de eerste Staatscourant van de jonge staat Israël waarin de Onafhankelijkheidsverklaring werd afgedrukt (15 mei 1948) werd o.a. dit gezegd:

„Wij doen een beroep op de zonen van het Arabische volk die inwoners zijn van de staat Israël, om de vrede te bewaren en om deel te nemen aan de opbouw van de staat, op basis van volledige en gelijke burgerrechten en van een passende vertegenwoordiging in al zijn lichamen, zowel tijdelijke als permanente. Wij reiken de hand, in vrede en goede nabuurschap, aan alle aangrenzende staten met hun volkeren, en roepen hen tot samenwerking (en wederzijdse hulp) met het onafhankelijke Hebreeuwse volk in zijn eigen land. De staat Israël is bereid zijn aandeel te leveren in het gezamenlijk pogen tot vooruitgang te komen in het Midden-Oosten...”

Zoals men weet werd de jonge staat onmiddellijk van alle kanten door de arabische volken aangevallen. Bij het uitbreken van die oorlog verklaarde de toenmalige secretaris-generaal van de Arabische Liga, Azzam Paslic:

„Dit zal een uitroeiingsoorlog worden, een monumentale slachting die eens zal worden vergeleken met de Mongoolse bloedbaden en de kruistochten.”

Na de moord op de Israëlische sportlieden in München opende de Stem van de Palestijnse Revolutie zijn radio-uitzending met deze woorden:

„Roem zij u mannen! Roem zij u mannen van de Zwarte September! Voordat gij in München waart, kende men ons niet. Maar nu is de gouden medaille, die gij in München hebt gewonnen, voor de hele Palestijnse natie!”

Na de conferentie van de socialistische regeringsleiders en andere kopstukken van de Socialistische Internationale die onlangs in Londen werd gehouden en waaraan o.a. minister Den Uyl deelnam, zei Golda Meir:

„Als de Verenigde Staten Israël niet te hulp zou zijn gekomen had u waarschijnlijk ook wel een bijeenkomst gehouden, maar dan was het een herdenkingsbijeenkomst geworden.”

Kerknieuws

Beroepen te Zaandam: (bij akklamatie): ds H. Smit te Den Helder.

Dalfsen — De kerk te Dalfsen heeft vrijdag 23 november jl. in de Christelijke Lagere Landbouwschool aan de Wilhelminastraat haar nieuwe kerkzaal feestelijk in gebruik genomen.

Br. A. Mol droeg namens de Commissie van Beheer de kerkzaal en het interieur over aan de kerkeraad. Daartoe behoren o.a. een fraaie kansel, een prachtig doopvont, fleurige stoelen, tafels en gordijnen. Ook overhandigde hij aan de kerkeraad een mooie kanselbijbel. Ds Z. G. van Oene te Zwolle, konsulent van de gemeente te Dalfsen, besloot deze blijde en geslaagde samenkomst. Hij hoopte, dat deze voormalige werkplaats van de landbouwschool een werkplaats van de Heilige Geest zou mogen worden, waarbij de harten van de broeders en zusters zacht voor God en voor elkaar gemaakt worden en verbroken banden tussen kinderen van dezelfde God worden geheeld.

Katwijk — De kerkeraad heeft besloten beroep in cassatie in te stellen tegen het arrest van het Haags Gerechtshof, waarbij de kerkelijke goederen werden toegewezen aan de gereformeerde kerk (binnen Hoogeveens kerkverband).

Curaçao — Ds H. Stolk te Kampen berichtte de kerk te Curaçao, dat hij voorlopig niet kan overkomen om hulpdiensten te verrichten. Intussen neemt ds M. de Boer, Chr. Gereformeerd Vlootpredikant, de catechisaties en ettelijke preekbeurten waar.

Opleiding tot de Dienst des Woords — De desbetreffende commissie heeft van de Conventvergadering te Bunschoten-Spakenburg mandaat ontvangen om te doen wat noodzakelijk is ter voortzetting van de begeleiding van de theologische studenten. De Commissie zal uitzien naar vaste assistentie voor drs H. de Jong te Amsterdam-Centrum, die tot nu toe de begeleiding van de bij onderscheiden universiteiten ingeschreven studenten verzorgt. Hij ontvangt momenteel overigens al steun van ds H. Smit te Den Helder. Voor het verschaffen van de nodige financiële ruimte wordt van de kerken voor dit doel één of twee collectes gevraagd.

Adressen — Beverwijk. Praeses: J. Th. IJskes, Fl. v. Alkemadestr. 10, Heemskerk, tel. 02510-31637. Scriba: J. Evink, Pr. Margrietstr. 4, Casticum, tel. 02518-51217. Penningm.: D. IJskes, Graaf Arenberglaan 1, Heemskerk, tel. 02518-32513, postrek. kerk: 60089, t.n.v. penningm. Geref. Kerk Beverwijk, p.a. Graaf Arenberglaan 1, Heemskerk. Diaconie: A. G. A. Spijker, Eckenerlaantje 15, Heemskerk. Preekvoorziening: C. v. d. Berg, Luxemburglaan 675, Heemskerk, tel. 02510-30252.

Heden nam de Heere tot Zich onze lieve vader, groot- en overgrootvader

GEERT HEETEBRIJ

weduwnaar van
Cornelia Christina Walter

op de leeftijd van 81 jaar.

Psalm 42

's-Gravenhage:

H. E. Heetebrij

W. Heetebrij-

van den Berg

Dieren:

T. P. A. van Doorn-

Heetebrij

Arnhem:

A. J. van Ommen-

Heetebrij

H. van Ommen

Oud-Loosdrecht:

A. W. van der Veen-

Heetebrij

G. van der Veen

Stolwijk:

G. C. Heetebrij

J. S. E. Heetebrij-

Prud 'homme

van Reine

Kleinkinderen en

Achterkleinkind

Hilversum, 2 december 1973
Huize „de Berken”

Correspondentieadres:

H. E. Heetebrij,

Stalpertstraat 33, 's-Gravenhage

De begrafenis heeft woensdag 5 december jl. plaats gehad op de Algemene Begraafplaats „Brandenburg” te De Bilt.

Binnenkort verschijnt:

in de reeks

De Voorzeide Leer

over

DE HEILIGE SCHRIFT:

Ds C. Vonk,

RICHTEREN

Intekenprijs tot 31 december 1973 f 29,50, daarna f 35,—.

Gaarne zenden wij U een volledig prospectus over deze unieke Schriftverklaring!

Firma

Wesdijk, Liebeek en Hooijmeijer

Singel 55 — Postbus 2.

Barendrecht.

Deze is Jezus de Nazerener

DE KONING DER JODEN EEN GODDELIJKE PROCLAMATIE

welker waarheid de volken weldra met grote schrik zullen gewaarworden.

die Israël zal verlossen.

Op. 6:15-17; Joël 3:9-17.

Uitgave: Comité

De waarheid der Schriften

Rotterdam. Tel. 010-652972;

Giro 346974.

Prijs f 1,50 + 60 ct porto.

ETHISCH KOMMENTAAR

door Prof. Dr. J. Douma en Prof. Dr. W. H. Velema

Zojuist zijn prof. Douma en prof. Velema de serie Ethisch Commentaar begonnen, waarin allerlei fundamentele en actuele onderwerpen uit de ethiek behandeld zullen worden.

De schrijvers willen aan hen die in de morele verwarring van deze tijd hun weg zoeken een handreiking bieden.

Zij nemen daarvoor hun uitgangspunt in de Heilige Schrift om vandaaruit de juiste weg te kunnen vinden.

De opzet is om twee deeltjes per jaar te laten verschijnen.

HOMOFILIE / Prof. Dr. J. Douma

Als eerste deel van de serie verschijnt Homofilie. Prof. Douma haalt veel interessant materiaal naar voren, bijv. over de homofielenvervolg in Nederland (± 1725) en over de schorsing van één der eerste Afgescheiden predikanten.

Het kernstuk van de studie wordt gevormd door de behandeling van de bekende teksten uit de Schrift, Gen. 19; Lev. 18 en 20 en Rom. 1. Daarnaast komen kwesties als aangeboren of verworven en de al of niet geneeslijkheid aan de orde.

De schrijver acht het onderscheiden tussen homofilie en homosexualiteit van belang en wijdt tot slot een passage aan de pastorale zorg voor homofielen.

Omvang 108 pag. - prijs f 7,90.

Boekhandel - antiquariaat - uitgeverij

TON BOLLAND

Prinsengracht 493, Amsterdam, tel. 020 - 22 19 21

Verkrijgbaar bij de boekhandel.

Redactieleden

Ds H. Amelink

Ds G. Janssen

Drs H. de Jong

D. W. L. Milo

Prof. C. Veenhof

Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Ds H. Amelink,

Lekdijk 82 b,

Langerak (Z.-H.)

Tel. 0 1843 - 232

Advertenties en druk

Drukkerij

„Steenbergen”,

Slotlaan 220, Zeist.

Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 20,— per jaar

f 10,50 per halfjaar

f 5,50 per kwartaal

Buitenland: Europa

en zeepost f 30,—;

Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging

„Opbouw”

Abonnementenadministratie

Rotterdamse Rijweg

174, Rotterdam-8

Tel. 010 - 153535

Giro 40.49.45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.